

Europese defensie-industrie: balanceren tussen samenwerking en nationale autonomie

Geopolitieke spanningen en dreigingen hebben de noodzaak van een robuuste defensie onderstreept, waardoor Europese defensie-uitgaven sterk zijn gestegen. Mede door de wens voor meer strategische autonomie is een sleutelrol weggelegd voor de Europese en Nederlandse defensie-industrie. De keuzes die in Europa worden gemaakt, hebben directe gevolgen voor deze industrie. De Europese Parlementsverkiezingen gaan bepalen in welke mate defensie en de defensie-industrie worden gecoördineerd en uitgevoerd op Europees niveau.

Hoog op de Europese agenda

De Europese Unie (EU) wenst niet alleen een robuuste krijgsmacht op te bouwen waar standaardisatie, interoperabiliteit en technologische voorsprong centraal staan, maar streeft ook naar meer strategische autonomie en minder afhankelijkheid van andere landen. Dit laatste mede met het oog op de koers die de Verenigde Staten mogelijk gaan varen na de verkiezingen in november en de grote afhankelijkheid van landen als China voor grondstoffen en productie.

In Brussel is dit besef inmiddels doorgedrongen. Zo verscheen medio 2023 na de NAVO-top in Vilnius een blauwdruk van een gezamenlijke, multinationale Europese wapenproductie en werd begin dit jaar € 175 miljoen vrijgemaakt voor de financiering van innovatieve defensiebedrijven. Vervolgens riep Commissievoorzitter Ursula von der Leyen op tot het garanderen van een hogere afzet voor defensiebedrijven door het afgeven van langjarige orders, met extra geld uit de Europese begroting. Tot slot verscheen in maart de langverwachte European Defence Industrial Strategy (EDIS), waarbij de Europese Commissie zich tot doel stelt in 2030 minstens 40% van het Europese defensiematerieel gezamenlijk te kopen (nu 20%) en

50% van de nationale defensiebegrotingen te besteden aan orders binnen de EU. Het vrijmaken van € 1,75 miljard voor het stimuleren van gezamenlijke defensie-aanbestedingen bekrachtigde dit streven.

Politieke keuzes

De veiligheidssituatie in Europa heeft de afgelopen jaren een fundamentele verschuiving ondergaan, voornamelijk vanwege de oorlog in Oekraïne. Politieke partijen in verschillende lidstaten bepleiten steeds vaker dat er meer gedaan moet worden voor de veiligheid van de EU. Het klassieke beeld waarin conservatievere politieke partijen meer willen investeren in defensie en progressievere partijen daar terughoudender in zijn, is sterk veranderd: vrijwel alle partijen staan achter de 2%-norm van de NAVO of streven zelfs naar hogere uitgaven. Ook zijn de meeste partijen het erover eens dat materieel en munitie in Europees verband meer gestandaardiseerd en interoperabel dient te zijn en/of dat inkoop in sommige gevallen gezamenlijk moet plaatsvinden. Wel lopen de meningen uiteen over de mate waarin op Europees niveau samengewerkt dient te worden en in hoeverre besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering EU-competenties worden.

Pro-Europese partijen zetten in op verdergaande defensiesamenwerking binnen de EU. Zo pleiten zij onder meer voor het creëren van een interne markt, het opzetten van een Europese krijgsmacht complementair aan de NAVO en het versterken van de Europese defensie-industrie in zijn geheel. Partijen met een meer terughoudende houding ten aanzien van Europa willen daarentegen vaker nationale besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering behouden. Soms wensen zij geen enkele verdere soevereiniteitsafdracht of samenwerking met bijvoorbeeld de Duitse krijgsmacht, zijn zij tegen een Europees leger of vinden zij dat Nederland aan alle door de NAVO gestelde capaciteitseisen moet voldoen en dus niet dient te specialiseren. Ook pleiten zij vaker voor versterking van de nationale defensie-industrie, bijvoorbeeld door een leidende positie in het maritieme domein in te nemen.

Innovatief en exportgericht

In 2021 bedroeg de omzet van de totale Europese defensie-industrie volgens de Europese brancheorganisatie voor de defensie-industrie (ASD) circa € 123 miljard, waarbij de Duitse defensie-industrie goed is voor ongeveer een vierde en de Franse defensie-industrie voor circa een derde. De grotere bedrijven in de Europese defensie-industrie zijn met name gevestigd in Frankrijk, Italië en Duitsland.

De omzet van de Nederlandse defensie- en veiligheidssector bedroeg in 2021 circa € 4,7 miljard en steeg in 2023 naar € 7,7 miljard. Deze omzet is circa 15% van de totale omzet van bedrijven: met andere woorden, bedrijven behalen slechts een beperkt deel van hun omzet bij defensie en richten zich vooral op het civiele domein. De sector onderscheidt zich door het innovatieve karakter (gemiddeld wordt 11% van de omzet geïnvesteerd in research en development) en is sterk exportgericht (ruim 40% van de omzet komt uit export, met name naar West-Europa en de Verenigde Staten). De Nederlandse defensie-industrie is sterk internationaal georiënteerd, waarbij bedrijven afhankelijk zijn van internationale productie- en toeleveringsketens.

Hoewel bedrijven de vraag en hun omzet sterk zien groeien, signaleren zij diverse uitdagingen. Zo zijn de Nederlandse en Europese defensie-industrie momenteel versnipperd, zowel qua afnemers en producten als qua productie- en toeleveringsketens en marktsegmenten. De vraag schommelt sterk en toepassingen dienen opnieuw te worden ontwikkeld en op maat te worden gemaakt. Overeenkomsten voor meerdere jaren zijn nodig als stabiele basis om te kunnen investeren in productielijnen, werknemers en innovatie. Trage besluitvorming en lange doorlooptijden maken de planbaarheid van productie vooralsnog lastig. Daardoor kampt de defensie-industrie met een slecht imago, wat financierders zoals banken en pensioenfondsen afschrikt. Ook is de defensie-industrie een lastig speelveld vanwege het sterk internationale karakter, en een beperkt aantal grote internationale spelers waarbij landen met enige regelmaat de eigen industrie prioriteit geven. Vanwege nationale industriebelangen is het Europese budget momenteel versnipperd, waardoor verschillende toepassingen apart worden ontwikkeld, geproduceerd en onderhouden, en niet altijd uitwisselbaar zijn. Per land is ook sprake van verschillende accenten op segmenten en toepassingen.

De defensie-industrie kan voordeel halen uit meer samenwerking tussen ketens, bedrijven en landen om de benodigde opschaling en innovatie te realiseren. Door meer strategisch en Europees in te kopen, ontstaat ruimte voor een innovatieve Europese defensiewaardeketen, waarvan de Nederlandse defensie-industrie door haar hoogtechnologische karakter belangrijke schakels voor haar rekening kan nemen.

Bedrijven zijn met name gebaat bij een langetermijnperspectief. Investerings zijn lastig terug te verdienen als er enkel kleine series voor specifieke afnemers worden geproduceerd en vervolgoorders onzeker zijn. Standaardisatie van producten (tussen en met landen) – en dus grotere volumes – kan hierbij een belangrijke rol spelen. Meer standaardisatie in systemen zorgt voor meer serieproductie, zoals Gerben Edelijn, topman van Thales, medio maart al aangaf in een interview met NRC.

Daarentegen betekent een meer Europese defensie-industrie voor Nederlandse bedrijven mogelijk meer concurrentie van sterke internationale en gevestigde partijen. Ook krijgt ons land te maken met landen die in sommige gevallen, tegen Europese afspraken en ambities in, inzetten op de eigen industrie. De overheid dient de concurrentiepositie van bedrijven daarom zo veel mogelijk te verstevigen.

Europees of toch nationaal?

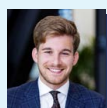
Het zal de aankomende Europese verkiezingen niet gaan over wel of niet willen investeren in defensie en de defensie-industrie, maar eerder over de mate waarin dit plaatsvindt op nationaal of Europees niveau en in hoeverre Nederland bereid is besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering meer bij Europa neer te leggen. De Nederlandse defensie-industrie is gebaat bij meer Europese samenwerking en afstemming, maar dan moet de concurrentiepositie wel gewaarborgd worden.

Berenschot in Europa

Op dinsdag 21 mei organiseert Berenschot een evenement over de Europese defensie-industrie in het Holland House in Brussel, met een panelgesprek met onder andere Jean-Pierre van Aubel, expert op het gebied van defensiebeleid en strategie bij de European External Action Service, Harriët Slager, hoofd EU Government Affairs bij Damen Shipyards Group en een kandidaat voor de Europese Parlementsverkiezingen. Daarnaast vertelt Nick Hageraats, adviseur bij Berenschot, meer over de omvang, kenmerken en uitdagingen van de Nederlandse defensie-industrie.

Het evenement duurt van 16.00 uur tot 18.00 uur. Meer informatie en aanmelden kan via [deze link](#).

De auteurs van dit artikel zijn :

Nick Hageraats

Consultant Strategie

Vraag:

Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om samenwerken op defensie gebied op Europees niveau?

Onderstaande antwoorden zijn AI gegenereerd en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoordt op andere vragen op de volgende link [Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om samenwerken op defensiegebied op Europees niveau?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	Deze partij is tegen een eigen Europese defensie en een Europees militair-industrieel complex. Zij zijn van mening dat nationale democratieën exclusief over hun eigen defensie moeten gaan en dat het leger onder eigen nationale democratische controle moet staan. Zij zijn wel voor praktische samenwerking tussen nationale legers om kosten te besparen, maar behouden het vetorecht op buitenlands en defensiebeleid. Zij willen geen Verenigde Staten van Europa dat tot een eigen militair machtsblok uitgroeit.
 Partij voor de Dieren	DIT FRAGMENT IS OP BASIS VAN TK2023 Deze partij is tegen een Europees leger en tegen verdere uitbreiding van het arsenaal van straaljagers, (duik)boten en bewapende drones. Daarom kan geconcludeerd worden dat deze partij terughoudend is als het gaat om samenwerken op defensiegebied op Europees niveau.
 BBB	Deze partij lijkt terughoudend te zijn als het gaat om verdere samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij benadrukken dat Europa vooral een Unie moet blijven van volken en regio's en dat verdere soevereiniteitsoverdracht niet gewenst is. Daarnaast benadrukken zij het belang van subsidiariteit, waarbij hogere overheden alleen taken op zich nemen die niet door lagere overheden kunnen worden afgehandeld.
 D66	DIT FRAGMENT IS OP BASIS VAN TK2023. Deze partij is voorstander van sterke Europese samenwerking op defensiegebied. Zij pleiten voor een versterking van de Europese defensie-industrie, gezamenlijke inkoop en ontwikkeling van materieel, gezamenlijke trainingen en missies, en integratie van krijgsmachtonderdelen. Ook pleiten zij voor een Eurocommissaris voor Defensie en een modernisering van de NAVO-afspraken om specialisatie en integratie te bevorderen.
 ChristenUnie	Deze partij is voorstander van samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij benadrukken het belang van een sterke Europese pijler in de NAVO en investeringen in militaire productiecapaciteit in Europees verband. Zij pleiten voor efficiëntere besteding van nationale defensiebudgetten, standaardisatie van materieel en gemeenschappelijke ontwikkel- en inkoopprogramma's. Daarnaast benadrukken zij het belang van samenwerking tussen Europese inlichtingendiensten en het delen van informatie, evenals het toezicht op wapenleveranties en export van militaire goederen en technologie. De partij is van mening dat Europa zich ook wereldwijd moet blijven inzetten voor vrede en gerechtigheid.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Deze partij is tegen Europese samenwerking op defensiegebied. Zij zijn voorstander van samenwerking op defensiegebied op het Europese continent, maar niet onder de vlag van de EU. Zij zijn tegen een Europese defensie, een Europees leger en een eurocommissaris van Defensie. Zij vinden dat het zwaartepunt moet liggen bij het beschermen van de vrijheid en veiligheid van het eigen land en dat een zelfstandige krijgsmacht essentieel is. Zij steunen wel de rol van de NAVO als hoeksteen van het veiligheidsbeleid.
 CDA	Deze partij heeft ambitieuze plannen als het gaat om samenwerken op defensiegebied op Europees niveau. Ze willen dat de Europese Unie een volgende stap zet in defensiesamenwerking en de krachten bundelt om de Europeanen beter te beschermen. Ze pleiten voor intensievere samenwerking op het gebied van defensie, gemeenschappelijke missies, taakverdeling van militaire capaciteit, munitieproductie en gezamenlijke inkoop. Daarnaast willen ze de Europese defensie-industrie versterken en een Europese defensie-industrie strategie en een Europees defensie investeringsprogramma ontwikkelen. Ook pleiten ze voor een Europese Veiligheidsraad en een Eurocommissaris voor Defensie om de integratie van de Europese defensie-industrie en het veiligheidsbeleid te coördineren. Daarnaast willen ze de 2%-norm in alle EU-landen halen voor een volwaardige rol in de NAVO en streven naar een hogere financiële inzet van de lidstaten. Tot slot willen ze meer investeren in het versterken van de eigen cyberdefensie en het voorkomen van het weglekken van strategische kennis.
 SGP	Deze partij is van mening dat Europese defensiesamenwerking op Europees niveau meerwaarde kan hebben, met name op het gebied van civiel-militaire inzet, interoperabiliteit en de ontwikkeling en aanschaf van capaciteiten. Echter, zij benadrukken dat Europese defensiesamenwerking strikt en structureel getoetst moet worden aan criteria zoals subsidiariteit, proportionaliteit, noodzaak en meerwaarde. De partij is van mening dat de NAVO de hoeksteen blijft van het veiligheids- en defensiebeleid, maar erkent dat Europese landen elkaar nodig hebben om ontwikkelingen buiten de EU het hoofd te kunnen bieden. De partij benadrukt dat de inzet van militairen een soevereine bevoegdheid van de lidstaten blijft en dat EU-initiatieven niet mogen leiden tot een Europese commandostructuur of een Europees leger. Europese defensiesamenwerking moet dus aan strenge voorwaarden voldoen en mag niet leiden tot het overdragen van militair-strategische keuzes naar de EU.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	De partij is voorstander van verdere defensiesamenwerking binnen de Europese Unie, met name gericht op het versterken van de Europese defensiecapaciteit en het ontwikkelen van strategische wapensystemen. Zij pleiten voor het verhogen van het Europese Defensiefonds en het openstellen van deelname aan projecten voor niet-EU-lidstaten. Daarnaast benadrukken zij het belang van een gelijk speelveld binnen de EU op het gebied van defensie en het versterken van de Europese defensie-industrie. De partij is van mening dat de EU een afschrikingsvermogen moet ontwikkelen en dat Europese landen zelfstandiger moeten kunnen optreden om de veiligheid in de eigen regio te waarborgen.
	DIT FRAGMENT IS OP BASIS VAN TK2023 Deze partij is tegen een EU-krijgsmacht buiten de NAVO naar Frans ideaal onder Duits bevel. Zij vinden dat samenwerking op internationaal niveau alleen aan de orde is wanneer dat in Nederlands belang is en effectief is. Daarnaast willen zij meer slagkracht van de Europese NAVO-leden ontwikkelen en zijn zij van mening dat Nederland geen EU-krijgsmacht moet hebben.
 Forum voor Democratie	Deze partij is tegen de vorming van een Europees leger en wil geen Europees 'buitenlands' beleid. Zij zien de oorlog tussen Rusland en Oekraïne als een middel om het Europese project door te duwen en intensiveren, en zijn van mening dat politieke centralisatie averechts werkt in gebieden waar onvoldoende culturele en maatschappelijke cohesie is. Zij willen zich bevrijden van Europees micromanagement en willen controle houden over de eigen geopolitieke keuzes. Daarnaast zijn zij tegen verdere EU-uitbreiding en willen zij intelligente allianties smeden om 'blokkerende minderheden' te vormen tegen EU-beleid dat 'Meer EU' bepleit. Op basis van deze informatie kan worden geconcludeerd dat deze partij sceptisch staat tegenover samenwerken op defensiegebied op Europees niveau.
	Deze partij lijkt voorstander te zijn van samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij pleiten voor het oprichten van een Europese krijgsmacht onder controle van het Europees Parlement, het gezamenlijk aanschaffen van wapens, het aanstellen van een Europese minister van Buitenlandse Zaken die een verenigd buitenlandbeleid uitdraagt, en het opzetten van een Europees FDI-systeem en een gezamenlijke inlichtingendienst. Dit wijst erop dat de partij gelooft in het belang van Europese samenwerking op het gebied van defensie en veiligheid.
	DIT ANTWOORD IS OP BASIS VAN TK2023 Deze partij pleit voor Europese samenwerking op defensiegebied. Ze willen dat lidstaten hun defensie-investeringen afstemmen en samenwerken bij de ontwikkeling en aanschaf van nieuwe wapensystemen. Daarnaast willen ze overwinsten van de defensie-industrie tegengaan en gemeenschapsgeld terug laten vloeien naar de staatskas. Ook pleiten ze voor streng wapenbeleid, waaronder een streng wapenexportbeleid en het naleven en aanscherpen van afspraken over wapenbeheersing. Daarnaast willen ze dat Nederland met gelijkgezinde landen onderhandelingen start over (kern)wapenbeheersing en een nieuwe Europese veiligheidsstructuur, waarin de rol van kernwapens gefaseerd wordt beëindigd. Dit alles wijst erop dat deze partij streeft naar ambitieuze samenwerking op defensiegebied op Europees niveau.
	Deze partij is tegen een Europees leger, maar pleit wel voor intensievere samenwerking op defensiegebied binnen het NAVO-bondgenootschap. Ze vinden dat Europese landen meer eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid moeten nemen en zich moeten verplichten om minimaal 2% van het bbp te besteden aan Defensie. Daarnaast willen ze meer geld vrijmaken voor het Europees Defensie Fonds en streven ze naar een leidende positie in het Militair Maritieme domein op Europees niveau. Ze zijn voorstander van standaardisatie en samenwerking tussen Europese landen om defensiemiddelen te delen en efficiënter gebruik te maken van middelen. Deze partij lijkt dus ambities te hebben om de samenwerking op defensiegebied op Europees niveau te versterken, maar zonder de vorming van een Europees leger.

Stelling:

Nederland moet inzetten op strategische autonomie en dit kan alleen op Europees niveau.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op de volgende link [Nederland moet inzetten op strategische autonomie en dit kan alleen op Europees niveau](#) en selecteer een partij naar keuze.